

RAZNOVRNSNI PLURALIZAM

Dr Atanasije MATANIĆ

Staru riječ *habent sua fata libelli* možemo katkad preinačiti i reći: *habent sua fata verba*. Pojedine riječi imaju svoj razvoj i svoju povijest. Ovaj put mislimo na slučaj riječi *pluralizam*. Iako je ona u sebi vrlo stara i doslovce znači *raznovrsnost*, *različnost*, *množinu*, nekada je bila rjeđe upotrebljavana. U našem je stoljeću postala češćom, te je svakoga dana sve više susrećemo. Ima raznovrsno stvarno značenje, već prema adjektivu koji je prati. Tako možemo reći da imamo danas sedam poglavitih pluralizama: filozofski (nasuprot monizmu), politički, nacionalni, socijalni, vjerski, kulturni i duhovni (u naročito značenju ove riječi prema katoličkoj bogoslovskoj nauci).

I u dokumentima Drugog vatikanskog koncila srećemo riječ pluralizam i pokoji njezin sinonim. Ova »koncilska« prisutnost pluralizma potvrđuje opet njegovo suvremeno značenje i aktualnost.

Postoji već i prilično razvijena stručna literatura o raznim pluralizmima, napose na velikim jezicima i u »pluralističkim« državama i narodima, kao npr. u Sjedinjenim Državama i u SR Njemačkoj.

Bilježimo ovdje: W. STAHLIN, *Pluralismus, Toleranz, Christenheit*, Nürnberg 1961; F. H. LITTELL, *From State Church to Pluralism*, New York 1962; (Razni), *Philosophy in a Pluralistic Society*, Washington 1963. (v. jedan prikaz u *Divus Thomas*, 69/Pl. 1966/472—6); B. HAERING, *Die gegenwärtige Heilstunde*, Freiburg im Br. 1964 (talij. prijevod: *Problemi attuali di teologia morale e pastorale*, vol. I, Roma, Ediz. Paoline, 1965); K. RAHNER, *Il dialogo nella società pluralistica*, u *Humanitas*, 21 /1966/1—15; K. Rahner piše dosta o ovome predmetu u novijem svom svesku, koji navodimo u talij. prijevodu: *Nuovi saggi*, vol. I, Roma, Ediz. Paoline, 1968; F. HEER, *Cristianesimo aperto*, Vicenza, La Locusta, 1967; F. BENZ, *Seelsorge in einer pluralistischen Gesellschaft*, Freiburg im Br., Herder, 1967; R. SCHUTZ, *Unanimità nel pluralismo*, Brescia, Morcelliana, 1967 (iz francuskoga). Belgijski časopis *Lumen vitae* posvetio je 1966. broj 3 pitanju vjerskoga pluralizma, a slično je učinio 1967. talijanski časopis *Sapienza* (br.1); i časopis francuskih isusovaca *Christus* posvetio je 1968. jedan broj našoj temi.

Pod tri podnaslova želimo ovdje iznijeti nekoliko ideja napose pod duhovno-pastoralnim vidikom.

1. *Kulturni, vjerski i duhovni pluralizam*

Rekosmo da pluralizam po sebi znači množinu, raznolikost, raznovrsnost. Od spomenutih sedam pluralizama u našu svrhu govorimo naročito o kulturnom, vjerskom i duhovnom pluralizmu.

Pod kulturnim pluralizmom razumije se prisutnost raznih kultura i njihovih nosilaca u jednoj i istoj državi, u istom narodu, na istom kontinentu. Kad se pak ovaj kulturni pluralizam nađe zajedno s vjerskim, onda se problemi umnožavaju. Zamislimo skupinu ljudi ili cio narod koji pripadaju raznim kulturama ili kulturnim sferama a jednoj te istoj vjeroispovijesti, ili koji pripadaju raznim vjeroispovijestima a jednoj kulturi, ili čak raznim kulturama i raznim vjerama. Ovakvi su slučajevi česti u državama i narodima na granicama kultura i kontinenta.

Ne mora se ni raditi o kulturnom pluralizmu na ovako širokoj bazi. Ali imamo sve češćih slučajeva da u istoj društvenoj, vjerskoj zajednici, većoj ili manjoj, imamo pojedinaca raznih kulturnih ili prosvjetnih baština, ljudi odgojenih u različitim ideološkim sredinama, školama, itd. Toga nekoć nije bilo, barem ne na tradicionalnim kršćanskim i katoličkim područjima. A i to donosi sa sobom raznovrsne praktične, pastoralne i duhovne probleme. Napose je poznato kako se pitanje kulturnog pluralizma osjeća u takozvanim misijskim krajevima, jer ono donosi sa sobom pitanje prilagođenja sa strane kršćanskih misionara.

Pod vjerskim pak pluralizmom razumijevamo stvarnu prisutnost ljudi iste države ili istoga naroda, kraja ili grada a da ne ispovijedaju ista vjerska uvjerenja. Ili čak imamo danas slučajeva gdje žive zajedno ljudi različitih vjerskih uvjerenja s ljudima koji se priznaju akonfesionalni ili borbenim bezvjercima. Ovaj je vjerski pluralizam uvijek postojao, iako ne uvijek u istom omjeru, no danas postaje sve jači i sve češći. Do nedavna imasmo još cijelih nacija i država s jednim jedinim vjerskim ispovijedanjem, dok danas možemo reći da ih više nema (barem ako mislimo o tradicionalnim kršćanskim i katoličkim narodima). Danas već statističari govore: bude li čovječanstvo napredovalo svojim normalnim razvojem, do godine 2000. katolika će biti na svijetu jedva oko 10%. Tako će u njima postati jačom svijest da su »fermentum in massa« i »pusillus grex«, kao što su to bili u starokršćansko doba, a što su zatim bili zaboravili.

Ove promjene i činjenice od neobične su važnosti na praktičnom, pastoralnom i duhovnom polju, ali o ovome govorimo u slijedećim točkama.

Konačno se govori i o duhovnom pluralizmu u krilu istoga »Božjega naroda«. Dokumenti Drugoga vatikanskog koncila vode i o ovome računa, iako u ovome slučaju ne upotrebljavaju izraza »pluralizam«.

Radi se, naime, o činjenici da se vjernici razlikuju i dijele na razne redove, staleže, službe, zanimanja, a ova njihova podjela nije samo od pravnoga ili strukturalnoga značaja, već ima i svoju eminentno duhovnu važnost. Ovdje se onđa govori o »duhovnom pluralizmu«.

Time se hoće reći da kao što svaki stalež, pa i svako vremenito »zanimanje« ima svoju misiju i mjesto u Božjem narodu, tako ima i svoj put posvećenja i usavršenja, svoj vlastiti put k Bogu, upravo po svojoj

misiji i po svojem djelovanju. Problematika ovoga pluralizma nije tako teška kao ona prvih dvaju, iako se prilično osjeća u kršćanstvu i Crkvi. **To se događa stoga jer se kadikad rađa bojazan da različitost u putovima k Bogu nosi sa sobom različitost u njihovoj »uskoći« ili težini te da će se izbjegavati uži i teži putovi a radije prihvaćati širi i lakši.** Mislimo ovoga časa napose na »puteve« redovnika, svećenika i svjetovnjaka, pa ćemo bolje uočiti bit pitanja.

2. Pluralistička stvarnost na religioznom području

Tko pažljivo čita dokumente Drugoga vatikanskog koncila, npr. o kršćanskom odgoju i o Crkvi u suvremenom svijetu, lako će se uvjeriti **koliku je važnost Koncil dao ovoj stvarnosti, koliko je o njoj vodio računa.** Moramo reći da su doista kulturni i vjerski pluralizam postali važni faktori naše vjerske situacije, i to, na žalost, negativni faktori: utoliko, što barem do sada, negativno djeluju na vjerski, ćudoredni i duhovni život Božjega naroda.

U svjetlu ovih misli razumjet ćemo bolje i samu Trinaestu shemu Koncila; razumjet ćemo bolje dokumente o ekumenizmu, o istočnim Crkvama i o nekršćanskim vjerama, kao i mnoge druge stavove i misli Koncila (npr. o aktualnosti dijaloga).

Katolička Crkva vodi računa o ovoj stvarnosti, te s jedne strane priznaje naravna i Božja prava svima, ali i svoje vjernike brižno upozorava da kulturni i vjerski pluralizam ne bude na njihovu štetu, već da bi se, što više, okrenuo na njihovu korist.

U nekim je narodima i državama pluralistička stvarnost dosta stara. Ako ovog časa mislimo na narode »malene i stare« Evrope, možemo reći da se kod nekih od njih vjerski pluralizam rodio s tzv. istočnim raskolom i s protestantskom reformacijom, a onda je uslijedio i filozofski i kulturni pluralizam. Kod nekih drugih evropskih naroda ovi su se pluralizmi počeli više osjećati u novije vrijeme, osobito s pojavom raznih migracija, progona i dioba. Kad bismo ova promatranja primijenili na obje Amerike i na sve kontinente, mogli bismo još mnogo toga konstatirati. No, budući da postoje ove kronološke razlike u pojavljivanju pluralizma, ne možemo očekivati istu pripravnost ili zrelost u odnosu prema njima kod svih naroda ili kod pojedinih vjernika. Drugi vatikanski koncil rekao je o ovome svoju riječ, te možemo biti uvjereni da on i u ovom smislu označuje novo vrijeme. **Usuđujemo se napisati da je i za nas Hrvate ovaj predmet od veoma velikog značenja. Mi odavna živimo u nacionalnoj, vjerskoj i kulturnoj pluralističkoj sredini, ali dosada smo možda premalo računa o njoj vodili. Možda još ima među nama onih koji se nisu s njome suživjeli.**

3. Nekoliko duhovnih i pastoralnih primjena

Kao i mnoge slične pojave, i pluralizam ima svoje lice i naličje, svoje povoljne i nepovoljne strane. Prema stanovitom redu iznijet ćemo sve u nekoliko točaka:

a) Prije svega potrebna nam je živa svijest o prisutnosti pluralizma, osobito kulturnoga i vjerskoga. Crkva je, kaže B. Häring, izgubila monopol vlasti, istine i vjerskog masiranja. Ovo se katkad izražava tvrdnjama o svršetku »Konstantinove epohe« u Crkvi, Crkvi koja se vraća na jaču svijest služenja u svijetu, a ne gospodovanja. U svjetlu te misli razumjet ćemo dobar dio povijesti Crkve kroz cio srednji vijek, kao i kroz novi vijek, sasna drukčije oličen. Kaže se da je u ovome smislu prevažan govor pape Ivana XXIII prigodom otvorenja Drugog vatikanskog koncila.

b) Činjenica pluralističke prisutnosti nameće kršćanima nelaki zahtjev razumnoga i voljnog opravdanja njihove vjere, kao i samog slobodnoga pristajanja na nju. Vjernici su postali stalno izloženi refleksiji, revidiranju, rekao bih težnji k obraćenju. Ovo nisu fraze, već konstatacije koje se temelje na mnogobrojnim razlozima. Tko imalo poznaie suvremenu katoličku duhovnu literaturu, znade koliko se danas piše o zrelom ili punoljetnom ili svjesnom kršćanstvu, o reviziji života, i sličnim temama. Jedan je od razloga ove literature opstojnost pluralizma. Okrenimo se malo oko sebe pa ćemo lako dopustiti opravdanost ovih tvrdnji. Mislimo na naše studente, učitelje, profesore, vojnike, radnike.

c) Opstojnost pluralizma igrat će sve veću ulogu u našem odgoju, koji će o tome morati sve više voditi računa. U koncilskom dekretu o kršćanskom odgoju govori se izričito u ovom smislu. Ponavljamo, za neke kršćanske narode ove su stvari odavna bile aktualne, dok su to za druge tek ovih posljednjih godina postale. Kad je početkom ovoga stoljeća papa Pio X saznao da se u Njemačkoj katolički radnici organiziraju u sindikalne zajednice s protestantskim radnicima, izrazio je svoje neodobravanje. A što bi tek danas rekao Pio X? S ovime u vezi kaže se danas sve češće da katolici »izlaze iz geta« (Heer), slično kao što su pred 17 stoljeća izlazili iz katakomba (ako je ispravna ova usporedba). I u enciklici Pavla VI *Populorum progressio* govori se o opravdanom pluralizmu u socijalnim akcijama, odnosno raznim radničkim i zanatlijskim udruženjima ljudi, bez obzira na njihova vjerska uvjerenja. Katolicima je dopušteno u njima sudjelovati, ali ukoliko im je osigurana sloboda, napose pred materijalističkim i bezbožnim nazorima, i ukoliko se na taj način pomaže zdravo natjecanje. I nadodaje Papa: »Mi od srca odajemo priznanje svima onima koji na tome rade nesebično služeći svojoj braći« (br. 39).

d) Činjenica pluralizma, gledana optimistički, daje nove apostolske mogućnosti: svjedočanstva, dijaloge, nesebičnog i univerzalnog pomaganja, poznavanja međusobnog dobra i natjecanja u njemu, ukidanja predrasuda i sumnjičenja, snošljivosti i razumijevanja, itd. Koncilska pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu govori dosta u ovom smislu, napose u vezi s apostolatom svjetovnjaka. Slično govore i dokumenti o ekumenizmu i o nekršćanskim vjerama. Tako svaki katolički vjernik postaje svjedokom Crkve, napose njezine ljepote, dok sva Crkva odrazuje ljepotu Isusa Krista: on i ona zajedno su »lumen gentium«, što je bila omiljela misao Ivana XXIII, koja je, kako vidimo, došla na početak dogmatske koncilске konstitucije o Crkvi (v. *Paolo VI predicatore del concilio*, Brescia, La Scuola-Morcelliana, 1967, str. 101—104).

e) Konačno, ne možemo zatvoriti oči ni pred stvarnim pogibeljima raznovrsnog pluralizma. Kako natuknusmo, možemo reći da je on do sada smatran poglavito negativnim činiocem suvremene religioznosti. Osobito se on smatra uzročnikom modernoga indiferentizma, duha akomodacije i konformizma. No tako se je događalo zato jer nisu bili ostvareni uvjeti da pluralizam doista bude od koristi. Vjernici, svjesni njegove prisutnosti i njegova utjecaja, sve će više o njemu voditi računa: s jedne će strane nastojati odstraniti njegov pogibeljni ili štetni utjecaj, a s druge će strane iskoristiti njegove možebitne bolje strane.

Hic labor! U koncilskoj izjavi o kršćanskom odgoju kaže se i ovo:

»Crkva hvali one civilne vlasti i društva koja, vodeći računa o pluralizmu koji postoji u modernom društvu i garantirajući dužnu vjersku slobodu, pomažu obiteljima da se odgoj njihove djece u svim školama može postići prema ćudorednim i vjerskim načelima koja ispovijedaju same obitelji« (izjava *Gravissimum educationis*, br. 7; s time usporedi i izjavu Koncila o vjerskoj slobodi, *Dignitatis humanae*, br. 5).

SUMMARIUM

De pluralismo hodie multa proferuntur. Pluralismi vero non una est forma. Inde etiam animarum pastoribus non unum nec facile incumbit officium. Religiosus pluralismus magis e propinquo urget. Talis pluralismus est factum. Primum quod pro christianis ex hoc sequi videtur est necessitas maioris persuasionis, adhaesionis suae religioni. Unde gravis etiam in educatione imponitur obligatio procurandae ut omnes praeparati pro pluralismo recte aestimando inveniatur. Quamvis non neganda pericula, spes tamen praevalet ut Ecclesia etiam ex hac parte verum *Lumen gentium* appareat.